

Murhaamisen jalo taito

9.2.2024

Alempiarvoista viihdettä. Hömppää. Kioskikirjallisuutta. Varsinkin vielä 1970-luvulla dekkareihin suhtauduttiin varauksellisesti ja niitä ei pidetty kirjallisesti juuri minkään arvoisina. Kirjastoihin niitä hankittiin harvakseltaan. Tähän vaikutti osaltaan se, että kirjastoalan auktoriteettina pidetyn Helle Kannilan (1967) mielestä dekkarit edustivat alempiarvoista kirjallisuutta ja niitä tuli valita kokoelmiin esimerkinomaisesti välttäen kuitenkin väkivaltaa sisältäviä teoksia. Kannila mainitsi kovaksikeitettyä koulukuntaa edustavan Mickey Spillanen tuotannon olevan esimerkki vastenmielisestä kirjallisuudesta, kun taas Agatha Christietä hän piti soveliaana kirjaston valikoimiin.

Kannilan ajatukset sisäistettiin hyvin maamme yleisissä kirjastoissa. Tämän takia monet laadukkaat rikoskirjallisuuden teokset jäivät hankkimatta kirjastoihin. Ylenkatsetta dekkareita kohtaan lisäsi myös se, että monet varsin korkeatasoisista kirjoista ilmestyivät halvannäköisinä, pehmeäkantisina versioina kioskisarjoissa. Monet klassikot, kuten Arthur Conan Doylen Sherlock Holmes -tarinat, ilmestyivät jatkokertomuksina eri lehdissä etenkin 1900-luvun alkupuolella. Tuolloin suosittuja olivat myös Ilmarisen kaltaiset lukemistot, joissa oli viihteellisiä novelleja ja jatkosarjoja, lähinnä jännitystä ja romantiikkaa lehdestä riippuen. (vrt. Kukkola, 1980; Haasio, 2001)

SAPO ja Salama laadun takeina

Laatudekkareiden takeena oli vuosikymmeniä WSOY; julkaisema SAPO-sarja. Vuosina 1953–2012 siinä ilmestyi kaikkiaan 459 dekkaria (Luettelo WSOY:n…, 2023). Sarjan aloitti Agatha Christien Lordin kuolema (1953). SAPO esitteli runsaasti dekkarikirjallisuuden helmiä: esimerkiksi Raymond Chandlerin, Dorothy L. Sayersin, Robert van Gulikin ja Rex Stoutin tuotanto tuli tutuksi suomalaisille SAPO:n ansiosta. Myös Salama-sarjassa ilmestyi laatudekkareita, kuten Erle Stanley Gardnerin oikeussaliin sijoittuvia rikoskirjoja.

SAPO- ja Salama-sarjat saivat monet kiinnostumaan laadukkaista dekkareista. Ensin mainitussa ilmestyi myös muita kuin anglosaksisia teoksia; ranskalaiset ja saksalaiset dekkarit olivat harvinaisuuksia, mutta moni sai ensikosketuksen niihin SAPOjen kautta. Unohtaa ei toki sovi Georges Simenonin legendaarista Maigret-sarjaa, jonka ensimmäinen suomennos Maigret vuokraa huoneen ilmestyi vuonna 1952. 1950-luvulla Suomessa alkoikin ilmestyä yhä enemmän kansainvälisesti tunnettujen tekijöiden teoksia.

Murha suomalaisittain

Ensimmäinen suomenkielinen dekkari, R. Ruthin alias Rikhard Hornanlinnan, Kellon salaisuus ilmestyi 1910. Suomessa ilmestyi jatkuvasti myös kotimaisia dekkareita, mutta niitä pidettiin toisen luokan kirjallisuutena, kioskiviihteenä. Outsiderin alias Aarne Haapakosken ja muiden sotia edeltäneiden kirjailijoiden tuotokset olivat usein kevyehköjä, mutta erittäin suosittuja. Etenkin 1930- ja 1940-lukuja pidetään tämän vuoksi kotimaisen dekkarin kulta-aikana. (Kukkola, 1980.) Laadultaan korkeatasoisia tuon ajan kertomuksia ilmestyi Marton Taigalta, jonka alun perin lehdissä julkaistut komisario Kairala -novellit ovat myöhemmin ilmestyneet kahtena niteenä SAPO-sarjassa. Unohtaa ei sovi myöskään Mika Waltarin komisario Palmu -teoksia, jotka edustavat tuon ajan kotimaisen dekkarin ehdotonta kärkeä.

Kotimaisen rikoskirjallisuuden keisarina hääri pitkään Mauri Sariola, joka käytti myös nimimerkkiä Esko Laukko. Hänen valtakautensa kesti aina 1950-luvun puolivälistä 1980-luvun alkuun, jolloin markkinoille tuli yhä enemmän uusia, kotimaisia dekkaristeja teoksineen. Sariolan ensimmäiset Susikoski-kirjat ovat hyviä, mutta valitettavasti 1970-luvulla taso alkoi laskea voimakkaasti. Hänen tuotantonsa on laaja, dekkareita, sotakirjoja ja historiallisia romaaneja. Valitettavasti määrä alkoi vähitellen korvata laatua. Siihen oli selvä syykin, kirjailijan ainainen rahapula.

Kotimaisen rikoskirjallisuuden uudet tekijät, Lehtolainen, Nykänen, Mäki ja kumppanit, aloittivat kirjoittamisen 1980-luvulla. Finlandia-ehdokkaanakin myöhemmin ollut Matti Yrjänä Joensuu todisti lopullisesti, että Suomessa osataan tehdä yhteiskunnallisesti kriittisiä ja kirjallisesti kunnianhimoisia dekkareita. Voidaankin sanoa, että dekkarista tuli ”hovikelpoista” kirjallisuutta 1990-luvulla. Ne ovat erittäin suosittuja aineistoja esimerkiksi kirjastoissa ja Suomessa on dekkarikirjailijoita, jotka tekevät kirjoja päätyönään ja jopa ansaitsevat kohtuullisesti, toisin kuin monet muut kaunokirjallisuutta kirjoittavat kirjailijat.

Tänä päivänä kotimaisen dekkarin taso on erittäin korkea. Suomalaiset myös lukevat mielellään kotimaista jännitystä. Markkinoille tulee hyvin monen tyylisiä, dekkarin eri alalajeja edustavia kotimaisia teoksia jatkuvasti.

Murha ei vanhene

Lähes kaikissa dekkareissa ratkotaan henkirikoksia. Monesti on kysytty, miksi dekkarissa pitää aina olla murhia. Yksi selitys on se, että kuolema on peruuttamaton. Se on rikoksista julmin. Toki joitain sellaisiakin dekkareita on, joissa ei tehdä henkirikosta. Esimerkiksi Matti Almilan teokset ja Maurice Leblancin legendaariset herrasmiesvaras Arsene Lupinin seikkailut ovat kirjoja, joissa jännityksen elementit etsitään muualta kuin henkirikoksista. Tosiasia kuitenkin on, että 2000-luvulla dekkarit ovat yhä raaempia;

sarjamurhaajat, pedofiilit ja erilaisia toinen toistaan kammottavampia tappomenetelmiä harjoittavat rikolliset ovat useiden teosten syyllisiä.

Dekkareiden suosioon vaikuttaa varmasti myös se, että ne tarjoavat mahdollisuuden kurkistaa ihmismielen pimeällä puolelle ja varjoisille kujille, joille emme tosielämässä tahdo mennä. Harlemin kadut, huumekämpät ja ihmismielet pimeimmät ajatukset ja mieliteot puhkeavat eloon dekkareiden sivuilla. Siellä niihin voi luvallisesti ja turvallisesti kurkistaa.

Ari Haasio
FT, kirjasto- ja tietopalvelualan yliopettaja

Haasio on kirjoittanut useita teoksia dekkareista ja toiminut mm. Aamulehden dekkariarvostelijana seitsemän vuotta.

Lähteet

Kannila, Helle (1967). Kirjavalinnan ongelmia: Ajatustenaiheita kirjastonhoitajille ja muille kirjojen ystäville. Porvoo, Helsinki: WS.

Haasio, Ari (2001). Kotimaisia dekkarikirjailijoita. BTJ Kirjastopalvelu.

Kukkola, Timo (1980). Hornanlinnan perilliset: 70 vuotta suomalaista salapoliisikirjallisuutta. WSOY.

Luettelo WSOY:n SaPo-sarjan kirjoista (2023). Wikipedia. https://fi.wikipedia.org/wiki/Luettelo_WSOY:.n_SaPo-sarjan_kirjoista

Dekkareiden ilmestymisvuodet katsottu finna.fi-palvelusta..